

KS. FELIKS GRYGLEWICZ

ROLA CYTATÓW W PIERWSZYM LIŚCIE ŚW. PIOTRA

Nie łatwo ściśle określić, co w pierwszym liście św. Piotra jest cytatem ze Starego Testamentu¹. Apostoł, jak wszyscy współcześni, znał dobrze Stary Testament i korzystał z niego często bądź w formie wyraźnych a częściej niewyraźnych cytatów, bądź też powtarzając wyrażenia biblijne lub porównania. Niejednokrotnie jednym tylko wyrazem nawiązuje do biblijnego tekstu lub faktu, np. gdy mówi o „pokropieniu“ Krwią Chrystusa Pana, samym tylko tym słowem nawiązuje do sposobu, w jaki

¹ Autorowie komentarzy starają się wskazać na jak największą ilość cytatów i zależności autora pierwszego listu św. Piotra od Starego Testamentu bez zwrócenia uwagi na ich rolę w liście. Zob. np. A. Bisping, *Erklärung der katholischen Briefe*, Münster 1871; L. J. Hundhausen, *Das erste Pontifikalschreiben des hl. Apostelfürsten Petrus*, Mainz 1873; H. v. Soden, *Handkommentar zum Neuen Testament* (v. Holtzmann 3,2) 3 Aufl. Freiburg 1899, Ch. A. Bigg, *Commentary on the Epistles of St. Peter and St. Judas (The International Critical Commentary)*. Edinburgh 1901, 1902; B. Weiss, *Katholischen Briefe mit kurzer Erläuterung*, Leipzig 1902; Ceulemans, *Commentarius in epistolas catholicas et Apocalypsim*, Mechliniae 1904; Th. Calmes, *Epîtres catholiques, Apocalypse (La pensée chrétienne)*, Paris 1905; A. Camerlynck, *Commentarius in Epistolas catholicas*, 5 ed. Brugis 1909; P. Madson, *Peters forste Brev*, Kopenhagen 1912; R. Knopf, *Die Briefe Petri und Judae (Kritisch-exegetische Kommentar v. Meyer 12)*, 7 Aufl. Göttingen 1912; H. Gunkel, *Der erste Petrusbrief (Die Schriften des NT 2,3)* 3 Aufl. Göttingen 1917; F. de la Cot, *Epistolas catolicas, exposicion doctrinal*, Barcelona 1921; G. Wohlenberg, *Der erste und zweite Petrusbrief und der Judasbrief (Kommentar zum N. T. v. Th. Zahn 15)* 3 Aufl. Leipzig 1923; H. Strack — P. Billerbeck, *Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud und Midrasch III*, München 1926; J. Moffat, *The General Epistles*, London 1928; A. J. Mason, *The first Epistle of St. Peter (A New Commentary on Holy Scripture)*, London 1928, 1929; J. Felten, *Die zwei Briefe des Apostels Petrus und der Judasbrief*, Regensburg 1929; H. Windisch, *Die katholischen Briefe (Handbuch*

zostało zawarte przymierze z Bogiem w Starym Testamencie². Ten jednak sposób korzystania ze Starego Testamentu cechuje również innych pisarzy Nowego Testamentu³. W pierwszym liście natomiast św. Piotra spośród wszystkich biblijnych cytatów naszą uwagę zwraca użycie tekstów Starego Testamentu specjalnie tam, gdzie autor mówi o Bogu-Ojcu, Chrystusie Panu i o wiernych, którym głoszona jest Ewangelia.

Bóg-Ojciec jest „święty“ Św. Piotr wskazuje na niego jako na wzór świętości dla wszystkich wiernych nawiązując przy tym do wizji Izajasza proroka (6,3) i cytując tekst Lev 11,45⁴.

Stosunek Boga-Ojca do wiernych św. Piotr wyraża tekstem księgi Mądrości (12,13) mówiącym, że Bogu zależy na wiernych

zum Neuen Testament vom Lietzmann, 15) 2 Aufl. Tübingen 1930; W. Vrede, *Die katholischen Briefe (Die hl. Schrift des N. T. von Fr. Tillmann, 9)*, 4 Aufl. Bonn 1932; S. Greijdanus, *Petrus, Johan en Judas (Kommentar op het NT, 13)*. Amsterdam 1933; Fr. Hauck, *Die katholischen Briefe*, Göttingen 1937; U. Holzmeister, *Commentarius in epistulas S. S. Petri et Judae Apostolorum. I. Epistula prima S. Petri. (Cursus Scripturae Sacrae)*, Parisiis 1937; R. de Pury, *Pierres vivantes*, 2 ed. Neuchatel 1946; A. Charue, *Les épîtres catholiques (La S. Bible de L. Pirot, 12)*, Paris 1946; E. G. Selwyn, *The first Epistle of S. Peter*, 2 ed. London 1947; F. Beare, *The first Epistle of Peter*, Oxford 1948; P. de Ambroggi, *Le Epistole cattoliche (La S. Bibbia di S. Garofalo)*, 2 ed. Torino 1949; Fr. Hauck, *Die Kirchenbriefe*, 5 Aufl. (Das NT deutsch, 10) Göttingen 1949; P. Ketter, *Hebräerbrief, Jakobusbrief, Petrusbriefe, Judasbrief (Die hl. Schrift für das Leben erklärt, 16, 1)*, Freiburg im Br. 1950; C. E. Cranfield, *The first Epistle of Peter*, London 1950; R. Leconte, *Les épîtres catholiques (La S. Bible de l'Ecole biblique de Jerusalem)*, Paris 1953.

² 1 P 1, 2, por. 3, 6 itp. O cytatach i ich znaczeniu u autorów klasycznych i u św. Pawła zob. R. Bultmann, *Der Stil der paulinischen Predigt und die kynisch-stoische Diatribe (Forschungen zur Religion und Literatur des Alten und Neuen Testament, 13)*, Göttingen 1910, s. 42—6, 94—6.

³ Zob. L. Venard, *Citations de l'Ancient Testament dans le Nouveau Testament, Dictionnaire de la Bible. Supplément, 2*, 23—51 i cytowaną tam literaturę.

i tekstem księgi Przypowieści (3,34) mówiącym, że Bóg pokornym łaskę daje.⁵

Mówiąc o Chrystusie Panu św. Piotr przede wszystkim wskazuje na jego znaczenie w dziejach świata. Korzysta z porównania, które już przez Chrystusa Pana zostało użyte⁶, a było powtarzane w pierwotnej katechezie⁷, że Chrystus Pan w budowli świata jest kamieniem, który wprawdzie został odrzucony przez ludzi, ale który mimo to jest bezcenny i u Boga wybrany⁸. Porównanie to wyrażone słowami Iz 28,16, Ps 118(117) 22 i Iz 8,14, zostało w liście szeroko rozprawdzone z uwydatnieniem skutków odrzucenia, wyrażeniem szacunku dla wiernych, którzy Chrystusa Pana przyjęli, a nawet z odniesieniem tego samego porównania do wiernych⁹.

Wskazując na inne cechy Chrystusa Pana św. Piotr korzysta również z tekstów Starego Testamentu, przede wszystkim z perykop o „słudze Jahwy“ u Izajasza proroka, które także w pierwotnej katechezie były często powtarzane. Mówi, że Chrystus Pan był niepokalany i bez zmazy, jak baranek¹⁰, oraz, że był sprawiedliwy, jeden pomiędzy tymi wszystkimi, za których życie złożył w ofierze¹¹. Ponadto Chrystus Pan „grzechu nie popełnił,

⁵ 1 P 5, 7; 5, 5.

⁶ Mt 21, 42, Mk 12, 10 n., Łk 20, 17.

⁷ Dz 4, 11. Rz 9, 32. Zob. L. Cerfaux, *La théologie de l'Eglise suivant Saint Paul (Unam sanctam 10)*, 2 ed. Paris 1948, s. 35.

⁸ 1 P 2, 4.

⁹ 1 P 2, 4—8. O cytowaniu tych samych grup tekstów Starego Testamentu, których wspólnym tematem jest „kamień“ (Rz 9, 33. Mt 21, 42) i „lud“ (Rz 9, 25) zob. L. Cerfaux, *Regale sacerdotium*, „Revue des sciences philosophiques et théologiques“, 28(1939) 22—24; R. Harris, *Testimonies*, I. Cambridge 1916, s. 18 n., J. M. Allegro, *Further Messianic References in Qumran Literature*, „Journal of Biblical Literature“, 75(1956) 174—87.

¹⁰ 1 P 1, 19. Na to że św. Piotr osobę Chrystusa Pana ujmuje jako „sługę Jahwy“ specjalną uwagę zwraca O. Cullmann, *Saint Pierre*, Neuchatel 1952, s. 58—60. Zob. O. Cullmann, *Jésus serviteur de Dieu, „Dieu vivant“*, 16(1950) 5—34; D. M. Stanley, *The Theme of the Servant of Jahwe in Primitive Christian Soteriology and its Transposition by S. Paul*, „The Catholic Biblical Quarterly“, 16(1954) 385—425.

¹¹ 1 P 3, 18.

a podstęp w jego ustach nie miał miejsca. On, gdy mu złorzeczono, nie złorzeczył, gdy cierpiał, nie groził, ale oddał się Temu, który sądzi sprawiedliwie. On sam w swoim ciele poniósł nasze grzechy na drzewo¹².

Św. Piotr wielokrotnie mówi o tym, jakimi wierni być powinni i jak powinni postępować w swym życiu. Na czoło jednak tych upomnień wybijają się teksty, które określają czym są wierni w oczach Boga i w Kościele Chrystusa Pana.

Poprzednio już św. Piotr mówiąc o Chrystusie Panu jako o kamieniu węgielnym budowy, porównał wiernych do tych kamieni, z których składają się ściany tej budowli. Budowla jest przeznaczona na świątynię dla Boga, a więc wszyscy wierni, razem ze sobą zjednoczeni, stanowią świątynię duchową, a nawet święte kapłaństwo ustanowione po to, „aby składać duchowe ofiary, przyjemne Bogu przez Jezusa Chrystusa¹³”.

To porównanie nie wyczerpuje wszystkich myśli św. Piotra o znaczeniu wiernych w kościele. Nawiązując do obrazu często cytowanego w Starym Testamencie i często oglądanego na terenie Palestyny, wspominał o tym, że wierni są jak owce, które zbłądziły, ale które się nawróciły do swego pasterza¹⁴. Przede wszystkim jednak św. Piotr podkreśla to, że wierni to nowy, wybrany naród. Naród, który był dotychczas narodem wybranym, odrzucił Chrystusa Pana. Chrystus Pan więc stał się dla niego „kamieniem upadku i skałą zgorszenia¹⁵”. Wierni zaś to „wybrane plemię, królestwo kapłaństwa, święty naród, lud na własność (przeznaczony), aby ogłaszać tego, który z ciemności ich wezwał do przedziwnego swojego światła; którzy kiedyś nie lu-

¹² 1 P 2, 22—24, por. Iz 53, 7—11.

¹³ 1 P 2, 5. Zob. Ph. Vielhauer, *Oikodome, das Bild vom Bau in der christlichen Literatur vom Neuen Testament bis Clemens Alexandrinus*, 1939 (niedostępne); P. Bonnard, *Jésus Christ édifiant son Eglise, le concept d'édification dans le Nouveau Testament, Cahiers théologiques* 21, Neuchatel 1948. O kapłaństwie wiernych zob. L. Cerfaux, *Regale sacerdotium*, art. cyt., 5—39 i cytowaną tam literaturę.

¹⁴ 1 P 2, 25.

¹⁵ 1 P 2, 8.

dem (byli), teraz zaś ludem (są) Bożym; którzy nie dostąpili miłosierdzia, teraz zaś miłosierdzia dostąpili“¹⁶. Wszystkie te określenia zostały wzięte ze Starego Testamentu i zestawione w sposób przypadkowy¹⁷.

Jeżeli wierni są wybranym ludem, to tylko dzięki temu, że przyjęli głoszone im „słowo Boże, które jest żywe i trwa“¹⁸. Trwanie to św. Piotr uwydatnia przez zwrócenie uwagi, jak wszystko szybko przemija — i tu znalazł się obraz ze Starego Testamentu — a jak „słowo Pana trwa na wieki“¹⁹. Dzięki temu słowu Boga, które wiernym jest głoszone, „słodki jest Pan“, jak mleko, którym karmią się niemowlęta²⁰.

W upomnieniach dotyczących sposobu postępowania wiernych znalazł się długi cytat z Ps 32 (33), 13—17²¹, do czego św. Piotr jeszcze dodał uwagę, aby się nie obawiać pogan, wziętą z Iz 8,12²². Troski związane z chrześcijańskim życiem św. Piotr każe przeznaczyć na Boga słowami Ps 54 (55) 23²³

Odpuszczenie grzechów u św. Jana pod koniec pierwszego wieku będzie przypisywane zbawczej roli Krwi Chrystusa Pana²⁴. Św. Piotr wiedział o tym, że Krwią Chrystusa Pana jesteśmy „wykupieni“ z niewoli grzechów²⁵, dlatego, że Chrystus Pan „poniósł nasze grzechy na drzewo“²⁶. Mimo to odpuszczenie grzechów każdego z wiernych w pierwszym liście św. Piotra, tak samo jak w liście św. Jakuba²⁷, wyrażone jest tekstem Starego Testamentu, który mówi o „zakryciu wielu grzechów“²⁸.

¹⁶ 1 P 2, 9—10.

¹⁷ Iz 43, 20 n., Ex 19, 6, Mal 3, 17.

¹⁸ 1 P 1, 23.

¹⁹ 1 P 1, 24—25, por. Iz 40, 6—8.

²⁰ 1 P 2, 3, por. Ps 33 (34), 9.

²¹ 1 P 3, 10—12.

²² 1 P 3, 13.

1 P 5, 7.

²⁴ 1 J 1, 7.

²⁵ 1 P 1, 18.

²⁶ 1 P 2, 24.

²⁷ Jk 5, 20.

²⁸ 1 P 4, 8, por. Przyp. 10, 12.

Celem pierwszego listu św. Piotra nie było określenie jakiejś prawdy wiary. Autorowi chodziło o podanie wiernym wskazówek, jak powinni żyć wśród pogan i w tych warunkach, w jakich się znajdowali. Do tego św. Piotr raz wykorzystał długi tekst biblijny²⁹, czasem myśl swoją wyraził słowami wziętymi ze Starego Testamentu³⁰, raz wskazał na biblijny przykład³¹, gdzie indziej zaś dawał własne upomnienia. W tym więc, co stanowi cel listu i najwięcej zajmuje miejsca, tekstów Starego Testamentu nie ma wiele.

Teksty natomiast biblijne w tym liście, jak widać z podanego zestawienia, przede wszystkim dają określenie Boga, Chrystusa Pana i wiernych oraz ich roli w dziele zbawienia. Tu św. Piotr napotykał na trudności ze względu na to, że terminologia teologiczna nie była jeszcze ani utarta ani rozwinięta. Tam więc, gdzie trzeba było podać nowe teologiczne określenie, św. Piotr cytował Stary Testament³². Św. Paweł w wielu takich wypadkach dawał nowe określenia, czasem wyrazom nadając nową treść³³, czasem tworząc nowe wyrażenia. Św. Piotr był ostrożniejszy i tworzenia nowych określeń teologicznych unikał. W takich wypadkach poprzedzawał on na zacytowaniu tekstu natchnionego, o ile można takiego, który w pierwotnej katechezie był często używany, na rozwinięciu go lub na zacytowaniu kilku tekstów dla wyrażenia tej samej myśli. W jednym tylko wypadku³⁴ św. Piotr rozwinął porównanie biblijne wykorzystane już przez Chrystusa Pana, aby określić rolę wiernych w Kościele. To jest jednak tylko jeden jego śmielszy krok.

²⁹ 1 P 3, 10—12.

³⁰ 1 P 3, 12; 5, 7.

³¹ 1 P 3, 6.

1 P 2, 5.

³³ Przy nazwie „Kościół“ zwraca na to uwagę L. Cerfaux, *La theologie*, s. 118, 266.

³⁴ Zob. V. Heylen, *Les métaphores et les métonymies dans les épîtres pauliniennes*, „Ephemerides Theologicae Lovanienses“, 12(1935) 269 n.